

SZEXUÁLIS NEVELÉS EGYES EURÓPAI ORSZÁGOKBAN

SEXUAL EDUCATION IN SOME EUROPEAN COUNTRIES

CZIRJÁKNÉ KISPÁL MÓNKA*

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa milyen elvek, módszerek mentén történik az egyes európai országokban a gyermekek, fiatalok szexuális nevelése. A szexuális életre nevelés egyike a legfontosabb nevelési területeknek, hiszen a szexualitás az emberi természet elválaszthatatlan része, nagy hatással van az életünk minőségére, az emberi kapcsolatokra, elsősorban a párkapcsolatokra, és ez által a társadalom egészére. A családtól elkülönülő, oktatási intézményekben megvalósuló szexuális nevelési programban az egyes országok esetén eltérő hangsúllyal érvényesülnek társadalmi ideológiák, életfilozófiák, vallási nézetek. Továbbá nagy szerepet kapnak a nemzetközi szervezetek által deklarált célok, elvárások, elsősorban a nők és gyermekek védelme érdekében megfogalmazott követelmények, illetve az egészségügyi következményekkel való nyílt kommunikáció.

Kulcsszavak: *szexuális nevelés, gyermekvédelem, átfogó szexuális oktatás, nemzeti oktatáspolitikai, családi életre nevelés program*

The aim of this study is to show how sex education is practised among young people in different European countries. Sex education is one of the most important areas of education, since sexuality is an integral part of human nature and has a great impact on the quality of our lives, on human relationships, especially relationships between couples, and therefore on society as a whole. In the sex education programme, which takes place in educational establishments separate from the family, social ideologies, philosophies of life and religious beliefs prevail with varying emphasis in different countries. In addition, the objectives and expectations declared by international organisations, in particular the requirements for the protection of women and children, and open communication of the health consequences play a major role.

Keywords: *sex education, child protection, comprehensive sex education, national education policy, family life education programme*

* CZIRJÁKNÉ DR. KISPÁL MÓNKA
II. éves PhD-hallgató,
Miskolci Egyetem ÁJK
Államtudományi Intézet
Pénzügyi Jogi Intézeti Tanszék
3515 Miskolc-Egyetemváros
monika.kispal.czirjakne@mfi.gov.hu

1. Nemzetközi együttműködés a szexuális nevelés terén

Az ENSZ égisze alatt született *nemzetközi jogi normák, elvek* nagymértékben meghatározzák a szexuális nevelés tartalmát, így például a neveléshez való jogot, a diszkrimináció tilalmát, a magánélet, a család, a gyermekek védelmét. Kiemelkedő fontosságú a nőkkel szembeni erőszak tilalma, a nők azonos joga az oktatás területén, az egészségügyi ellátásokhoz való hozzájutás, valamint családtervezési támogatás joga.

A szexuális nevelés történetében nagy jelentőséggel bír az 1995. szeptember 15-én, Pekingben, a *Nők Negyedik Világkonferenciáján elfogadott nyilatkozat és cselekvési platform*. Az abban rögzített 4. stratégiai cél a *nők oktatására és képzésére* vonatkozó B. pontja kiemeli, hogy a *szexuális és reprodukív egészségre vonatkozó oktatás hiánya jelentős hatással van a nőkre és a férfiakra egyaránt*. Az ENSZ nők helyzetével foglalkozó bizottsága (*Commission on the Status of Women*) 2016-ban hozott, a nők, gyereklányok és a HIV és AIDS tárgyában hozott 60/2. határozatának 9. pontja mondja ki, hogy *átfogó információhoz és oktatáshoz való hozzáférés biztosítja a nők azon jogainak gyakorlását, hogy szabadon és felelősen döntsenek a szexualitáshoz kapcsolódó kérdésekben*. A szexuális nevelésre vonatkozó szabályok között jogi iránymutatások, irányelvek, ajánlások, állásfoglalások, együttes néven: puha jogi eszközök (*soft law*) találhatók meg.

A szexuális oktatásra vonatkozó konkrét irányelvek az egészségügyi szempontokat hangsúlyozva, a *World Health Organization (WHO)*, az *oktatás, gyermekvédelem aspektusából a United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)* keretében kerültek kidolgozásra és elfogadásra. A WHO által 2010-ben kiadott irányelv¹ (*Standards for Sexuality Education in Europe*) a WHO európai regionális irodája, illetve a németországi egészségügyi felvilágosításért felelős szövetségi központja (*Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung, BZgA*) együttműködésében jött létre. A WHO definíciója szerint a szexuális oktatás a szexualitás kognitív, érzelmi, szociális, interaktív és fizikai aspektusainak megismerését jelenti. A szexuális oktatás a korai gyermekkorban kezdődik és a serdülőkoron át a felnőttkorig tart. A célja, hogy biztosítsa a gyerekek és fiatalok számára a szexualitás megértéséhez szükséges információkat, képességeket és pozitív értékeket, illetve, hogy biztonságos kapcsolatban éljenek és a maguk és más emberek szexuális egészségével kapcsolatban felelősen viselkedjenek. Az UNESCO 2009-ben fogadta el és 2018-ban aktualizálta az általa kidolgozott, a szexuális oktatásra vonatkozó technikai iránymutatást² (*International Technical Guidance on*

¹ WHO Regionális Hivatal Európa és Szövetségi Egészségügyi Oktatási Központ (Federal Centre for Health Education). *Irányelvek a szexuális neveléshez Európában* (Standards for Sexuality Education in Europe 2010). https://www.bzga-whocc.de/fileadmin/user_upload/BZgA_Standards_English.pdf, 2024. április 20.

² *A szexuális oktatásra vonatkozó nemzetközi technikai iránymutatás* (International technical guidance on sexuality education, An evidence-informed approach, Revised edition). Published by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>, 2024. április 20.

Sexuality Education). A gyakorlatban a technikai iránymutatás mintaként szolgál, amely minden ország szükségleteihez igazítható, átfogó megközelítésben. A technikai iránymutatás emellett ajánlásokat tartalmaz a szexuális oktatás korcsoportjaira nézve és meghatározza az egyes korcsoportokban elérendő tanulási célokat. Az iránymutatás definíciója alapján az átfogó szexuális oktatás (*comprehensive sexuality education, CSE*) egy tanterven alapuló tanítási és tanulási folyamat, a szexualitás kognitív, érzelmi, fizikai és szociális aspektusairól. A célja, hogy a gyermekek és fiatalok számára biztosítsa azt a tudást, képességeket, magatartásokat és értékeket, amelyek lehetővé teszik egészségük, jólétük és méltóságuk megőrzését, és amely hozzájárul tisztességes, méltó szociális és szexuális kapcsolatok kiépítéséhez. Figyelemmel van azíránt, hogy választásaik mennyire befolyásolják saját vagy mások jólétét, oly módon, hogy egész életükön keresztül biztosítsák saját jogaik védelmét.

A holisztikus nemi nevelés alapja a *nemiség tág értelmezése*, amely nem irányul kizárólag a nemiség biológiai vonatkozásaira. Inkább azt hangsúlyozza, hogy a nemi nevelés épp úgy a nemiség kognitív, emocionális, szociális és interaktív oldalainak megismerését jelenti, mint pusztán csak testi megismerést. Továbbá hangsúlyozza, hogy a nemi nevelést a nemzetközileg elfogadott emberi jogokra és a tájékozódás jogára kell alapozni.³

Az átfogó és holisztikus szexuális nevelésnek az Egészségügyi Világszervezet által jóváhagyott programja szerint már a gyermek megszületése körüli időszakban, de mindenképpen a *négyéves kor előtt* kell kezdődnie. Az első életevek ugyanis döntő jelentőségűek a gyermek egész, további fejlődése szempontjából. Ennek megalapozása tehát elsősorban a családon, a szülőkön múlik; de ha a kisgyerek bölcsődébe, majd óvodába és iskolába kerül, akkor az ott dolgozó felnőttek nagy segítséget nyújthatnak a szülőknél a gyermek pszichoszexuális fejlődésének biztosítása terén. Az intézményes, átfogó szexuális nevelésnek természetesen alkalmazkodnia kell a gyermekek életkori és fejlettségi szintjéhez, s ennek megfelelően eltérő módszereket kell használnia, figyelembe véve azt az értelmi különbséget, ami az óvodások, a kisiskolások és a tizenévesek között fennáll. A szexuális kultúra fő témaköreit tehát életkori szintekre bontva lehet eredményesen tanítani. Az adott szinten legfontosabb témák kijelölésében pedig az érintettek igénye és érdeklődése a leginkább mérvado.⁴ Az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) egyik fontos, a témában kiadott, 2018-ban publikált Nemzetközi Gyakorlati Útmutató a Szexuális Nevelésről szóló dokumentuma az átlagos szülő, pedagógus

³ *Gyakori kérdések és válaszok a WHO szexuális nevelés szakmai szabályai* című szakanyaggal összefüggésben dr. Szilágyi Vilmos válaszai alapján, Család, Gyermek, Ifjúság Közhasznú Egyesület honlapján <http://www.csagyi.hu/hirek/item/1429-gyakori-kerdesek-es-valaszok-a-who-szexualis-nevelés-szakmai-szabályai-c-szakanyaggal-összefüggésben>, 2024. április 20.

⁴ SZILÁGYI Vilmos: *A szexuális nevelés európai programja*. <http://iskolapszichologiai-modszertani-bazis.elte.hu/dokumentumok/Szil%C3%A1gyi-V.-A-szex.-nevel%C3%A9s-eur%C3%B3pai-programja-1.pdf>, Országos Iskolapszichológiai Módszertani Bázis.

számára meglehetősen extrémnek mondható javaslatokkal él. A gyerekeket 5 éves kortól tanítani kellene arra, hogy mit jelent a gender mint társadalmi konstrukció; a 10 évesek számára a maszturbációt mint „teljesen természetes dolgot” mutatná be; az általános iskolásokat pedig a dokumentum ajánlásai szerint be kell vezetni a „nem tradicionális családok” kategóriába, különös hangsúlyt fektetve az LMBTQIA+ jogokra. Az iránymutatást végül az ENSZ nem fogadta el, ugyanis a „kevésbé fejlett” országok, köztük Oroszország ellene szavazott.⁵

A nemzetközi szervezetek mellett – a WHO és az UNESCO által deklarált elvek mentén – az Európai Unió is foglalkozik a gyermekek, fiatalkorúak *szexuális nevelését érintő oktatási kérdésekkel*. Mivel az Európai Uniónak nincs közös uniós oktatáspolitikája, ezért ezen a területen az Európai Unió csak kiegészítő (támogató) hatáskörrel rendelkezik, így a szexuális oktatás szabályozási irányának meghatározása a *tagállamok kizárólagos hatáskörébe* tartozik.

Az EU égisze alatt a szexuális oktatásra közvetve hatással bíró irányelv *az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelve (2011. december 13.) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről*⁶ szól. Az irányelv alapvető célja a gyermekek szexuális bántalmazástól és kizsákmányolástól való védelme, melynek elérése érdekében a tagállamokat megelőző intézkedések meghozatalára, a gyermekáldozatok védelmére és az elkövetők felderítését és elítélését biztosító intézkedések elfogadására kötelezi. Az Európai Unió Tanácsa 2019-ben a gyermekek szexuális zaklatása elleni küzdelemről szóló tanácsi következtetésekből (*Council Conclusions of 8/10/2019 on combating the sexual abuse of children*) üdvözölte a preventív megközelítések tagállamok általi alkalmazását, ezen belül az elkövetőkre irányuló prevenciós programok létrehozását, valamint nevelési célú kampányok elindítását az iskolákban és a nyilvánosság számára. Az Európai Bizottság a 2020–2025 közötti időszakra szóló *nemi esélyegyenlőségi stratégia* keretében rögzítette, hogy a lehetséges jogszabályok mellett az EU a káros gyakorlatok megelőzéséről szóló ajánlást fog előterjeszteni, ideértve a hatékony megelőző intézkedések szükségességét és az oktatási programok fontosságának elismerését. Az ajánlás foglalkozni fog továbbá a közszolgáltatások megerősítésével, megelőzési és támogatási intézkedésekkel, a szakemberek kapacitásépítésével és az igazságszolgáltatáshoz való áldozatközpontú hozzáféréssel. Az Európai Parlament szintén több, a szexuális egészségre vonatkozó oktatást támogató dokumentumot fogadott el. Az Európai Parlament és az Európai Tanács az *egészségügyre vonatkozó közösségi cselekvési programra vonatkozó állásfoglalásában* felhívta a figyelmet a szexuális oktatás pilotprojekteken keresztül történő integrálására. Az Európai Unió az uniós intézmények által elfogadott

⁵ PUSKÁS Balázs: *Az átfogó szexuális nevelés programok kritikája* című tanulmány (Szent István Intézet, Budapest, 2021) 4.

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelve (2011. december 13.) *a gyermekek szexuális zaklatása és szexuális kizsákmányolása, valamint a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32011L0093>, 2024. április 20.

dokumentumok mellett számos, a szexuális oktatáshoz kapcsolódó projekthez nyújtott finanszírozást. A szexuális oktatás finanszírozása alapvetően az Európai Unió Egészségügyi Programjai keretében történt. Mind a négy eddig elfogadott Egészségügyi Program része volt (ahogy a jelenlegi IV. Egészségügyi Program 2021–2027 is) az egészség javítása és előmozdítása az Európai Unióban, a fertőző és nem fertőző betegségek jelentette terhek csökkentése érdekében az egészségfejlesztés és a betegségmegelőzés támogatása, az egészséges életmód előmozdítása és az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés előmozdítása.

Jelen tanulmány az átfogó szexuális nevelést érintően az egyes tagállamok (Franciaország, Belgium, Írország) sajátos megoldásait kívánja bemutatni. *Átfogó holisztikus szemléletű szexuális nevelési program, működik Franciaország és Belgium oktatási rendszerében*, ehhez képest eltérő sajátosságokkal bír az *Írországban* alkalmazott szexuális nevelési program. Ez utóbbi esetben meghatározó az ország oktatási rendszere, annak világnézeti alapja. Jelen tanulmánynak nem része, de ugyancsak átfogó, európai standard elveket érvényesít Ausztria és Németország. Megjegyzést érdemel, hogy az egyes országokban bevezetett szexuális nevelést célzó oktatási program szorosan kapcsolódik az adott ország társadalmi, kulturális történelméhez, hagyományaihoz, valamint a jelenkor társadalmi, gazdasági fejlődéséhez, erkölcsi, ideológiai nézeteihez.

2. Az egyes nevelési irányzatok képviselői: országmegoldások

2.1. Franciaország és Belgium – az átfogó szexuális nevelés megvalósítói

Mind Franciaországban, mind Belgiumban az iskolai szexuális nevelés szabályozott módon történik. Franciaországban az Oktatási törvénykönyv (*Code de l'éducation*) L.111-1.cikke kimondja, hogy az iskola hozzájárul az esélyegyenlőséghez, a társadalmi és területi egyenlőtlenségek elleni küzdelemhez, elismeri, hogy minden gyermek a saját képességei által tanul és fejlődik, az iskola biztosítja minden gyermek befogadó nevelését megkülönböztetés nélkül. A szexuális nevelést először 1973-ban vezették be az iskolában fakultatív oktatás formájában, amely a fogamzásgátlás és a nemi betegségek ismertetéséről szólt, és csak a középiskolákra korlátozódott. A szexuális nevelést 2001 óta törvény rögzíti, az oktatási törvénykönyv L312-16. cikkelye szerint a szexualitással kapcsolatos tájékoztatást és oktatást az *általános iskolától a középiskoláig (les écoles, les collèges et les lycées)* legalább évente három alkalommal biztosítani kell. A szexuális nevelést szabályozó oktatási törvénykönyv mellett a 2018. szeptember 12-i 2018-111 számú körlevél⁷ (*Circulaire n° 2018-111 du 12-9-2018* továbbiakban: a 2018. szeptember 12-i körlevél) tartalmaz iránymutatást, mely szerint az iskolai szexuális nevelés egy *transzverzál-*

⁷ A francia Oktatási, Ifjúsági és Sportminisztérium hivatalos lapjában megjelent *Szexuális nevelés* (L'éducation à la sexualité) című 2018. 09. 12-i körlevél. https://www.education.gouv.fr/bo/18/Hebdo33/MENE1824340C.htm?cid_bo=133890, 2024. április 18.

lis⁸ és *progresszív* oktatási folyamat, melynek célja az önbecsülés, önmagunk és mások tiszteletének, a különbségek elfogadásának, a törvények és az emberi jogok megértésének és tiszteletben tartásának elősegítése, az egyéni és kollektív felelősségvállalás, az egyéni és az emberi jogok ismerete által az állampolgár oktatása.

Belgiumban a belga *Alkotmány 22a cikke (La Constitution belge Art. 22bis)* alapján minden gyermeknek joga van erkölcsi, testi, lelki és szexuális integritásának tiszteletben tartásához. Minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy kifejtse véleményét az őt érintő bármely kérdésben, amelyet életkorára és szellemi érettségére tekintettel figyelembe kell venni. Minden gyermeknek joga van a fejlődését elősegítő intézkedésekhez és szolgáltatásokhoz. Minden, a gyermeket érintő döntésben a gyermek érdekeit kell elsődlegesen figyelembe venni. *Belgiumban az alap- és középfokú oktatás kiemelt feladatainak meghatározásáról és az ezek megvalósítását szolgáló struktúrák megszervezéséről* szóló 1997. évi rendelet 8. cikkének 9. pontja szerint – amelyet 2012 júniusában módosítottak – a Vallónia-Brüsszeli Föderáció általános és középiskolaiban kötelező szexuális felvilágosító órákat tartani 2012. év szeptembertől. Ez alapján az oktatásban az általános iskolától kezdve minden gyermek részesül szexuális nevelésben, az *Éducation à la Vie Relationnelle, Affective et Sexuelle*, továbbiakban: *EVRAS*) azaz a *kapcsolati, érzelmi és szexuális életre való iskolai nevelési programban*. 2013. június 20-án egyetértési nyilatkozatot (*protocole d'accord*) kötött a Vallónia-Brüsszel Szövetség (*Fédération Wallonie-Bruxelles*), a Vallon Régió (*la Région wallonne*) és a Brüsszel-Főváros Régió Francia Községe (*Commission communautaire française de la Région de Bruxelles-Capitale*) az *EVRAS* iskolai támogatására. Ennek az a célja, hogy a Vallónia-Brüsszeli Föderáció valamennyi tanulója számára – társadalmi vagy kulturális háttértől, hagyományoktól vagy meggyőződéstől függetlenül – egyenlő bánásmódot biztosítson. Az egyetértési megállapodás kimondja, hogy az iskolai tevékenységben résztvevők felelősek az *EVRAS* iskolai fejlesztéséért és végrehajtásáért.⁹ Belgiumban az *EVRAS* nevelési program segítségével valósítják meg a szexuális oktatást az iskolákban. E *program* szerint a fiatalok esetében meg kell előzni a párkapcsolati erőszakot, valamint meg kell védeni a fiatalokat a szexista és homofób sztereotípiáktól. Belgiumban a flamand régióban a *SENSOA* el-

⁸ LUKÁCSNÉ ÚJHELYI Dóra: *Transzverzális kompetencia*

A transzverzális kompetenciák: A speciális szakmai képességekhez kapcsolódó készségeken kívül rendelkeznie kell a mai felgyorsult, teljesítményorientált világban az egyénnek olyan általános, transzverzális kompetenciákkal, amelyek lehetővé teszik az alkalmazkodást a változásokhoz. Ezek hozzájárulnak a munka minőségét befolyásoló motiváltsághoz és a munkával való elégedettséghez is. In: Pécsi Tudományegyetem 650. éves évfordulójára megjelent tudományos közlemény. https://polc.ttk.pte.hu/tamop-4.1.2.b.2-13/1-2013-0014/23/transzverzalis_kompetencia_lukcsn_ujhegyi_dra.html

⁹ A Fédération Wallonie-Bruxelles, a Vallon Régió és a Brüsszel-Főváros Régió Francia Községi Bizottság 2013. június 20-án egyetértési nyilatkozatot írt alá (rövidítve *EVRAS*) széles körű iskolai használatának támogatásáról. <https://healtheeducationresources.unesco.org/library/documents/leducation-la-vie-relationnelle-affective-et-sexuelle-lecole>, 2024. április 19.

nevezésű szakértői központ a szexuális életet az egészséggel összefüggésben mutatja be a nemzetközi irányelveket figyelembe véve. A SENSOA a „szexuális egészség” (*santé sexuelle*) definíciójából indul ki, amelyet az Egészségügyi Világszervezet adott. A SENSOA által képviselt értékek mentén a szexuális egészség elválaszthatatlanul kapcsolódik a szexuális jogok előmozdításához és védelméhez. Eszerint a szexuális jogokat tiszteletben kell tartani, védeni és érvényesíteni kell, hogy mindenki kényszer, diszkrimináció és erőszak nélkül élhesse meg szexualitását. A SENSOA egészségügyi központ részt vesz a középfoké képzésben és oktatásban, emellett coachingot is szervez.¹⁰

Hozzájárulva a fiatalok felnőtt életre való felkészítéséhez, Franciaországban a szexuális nevelés az *egyenlőség, a tolerancia, az önmagunk és mások tisztelete* iránti értékeken alapul. Figyelembe veszi az egyén személyiségét, az intimitáshoz és a magánélethez való jog elismerése által. A nemzeti oktatási politikának része a szexuális nevelés elvei, nevezetesen a *megelőzés és kockázatcsökkentés a nem kívánt korai terhességek, kényszerházasságok, szexuális úton terjedő fertőzések, az AIDS ellen, a homofób és szexista viselkedés, valamint a szexuális erőszak elleni küzdelem, a nők és férfiak közötti egyenlőség előmozdítása, valamint a nemi és szexuális erőszak, a számítógép útján történő szexista magatartás és nemi erőszak megelőzése*.¹¹ Franciaországban a már fent említett 2018. szeptember 12-i körlevél szerint – központilag meghatározott módon – az iskolai szexuális nevelési elveket és célokat a diákok életkorához és az egyes iskolai szintekhez kell igazítani. A francia szexuális oktatás során világi és humanista értékekre támaszkodnak, és cél, hogy bizalomra épülő viszony keretében dolgozzanak a diákokkal. A szexuális nevelés több terület (*champs*) metszéspontjában áll: (1) a *biológiai ismeretek*, amely magában foglal mindent, ami az anatómiával, fiziológiával és reprodukcióval kapcsolatos. E területen hangsúlyos a fogamzásgátlás ismerete, valamint a nemi úton terjedő fertőzések megelőzése és ezekkel a betegségekkel szembeni védelem. (2) A *pszichoemocionális terület*, amely lehetővé teszi az önértékelés, a pszichoszociális készségek, az interperszonális kapcsolatok, az érzelmek és érzések kérdésének kezelését. (3) A *jogi és szociális ismeretek területe*, amelynek célja, hogy a tanulóknak tudatosítsák a társadalmi kérdéseket, az állampolgárok jogait és kötelességeit, a digitális eszközökkel és közösségi hálózatok útján megvalósuló visszaéléseket, a pornográfiának való kitettség kockázatait, a szexuális kizsákmányolást, a nemi alapú és szexuális erőszakot, a nemek közötti egyenlőséget stb. Továbbá e terület ismeretei az előítéletek elleni küzdelemtől is szólnak, különösen a médiában és a közösségi hálózatokon közvetített előítéletek ellen, amelyek a diszkrimináció, a megfélemlítés és az erőszak kiváltó okai lehetnek.

Franciaországban az iskolai szexuális oktatás a szexualitáshoz kapcsolódó ügyekben való szabad döntés jogát, az egyén tiszteletét, az erőszakmentességhez

¹⁰ A flamand szexuális egészséggel foglalkozó szakértői központ. Sensoa honlapja. <https://www.sensoa.be/>, 2024. április 11.

¹¹ Francia Nemzeti Oktatási és Ifjúsági Minisztérium szexuális nevelés programja. <https://www.education.gouv.fr/education-la-sexualite-1814>, 2024. április 11.

való jogot, a szexuális és reprodukciós egészségügyi információkhoz való hozzáférést, az érzelmi nevelés fontosságát, annak egyéni és közösségi hatásait is figyelve az átfogó szexuális oktatást (*l'éducation sexuelle complète*) képviseli az iskolákban. Franciaországban kiemelkedő szerepe van a nemek közötti egyenlőséget hirdető oktatáspolitikának, mely valójában az esélyegyenlőség és a mások iránti tisztelet elvének is a megtestesítője. A lányok és fiúk közötti egyenlőséget elősegítő oktatáspolitikát a 2000-es évek eleje óta egymást követő tárcaközi megállapodásokon alapul.¹² Az iskolai szexuális nevelés szabályozásában az LMBTQI tartalmakról nincs szó, sem engedélyezése, sem tagadása nem jelenik meg. France Lert: *Traiter de l'homosexualité en milieu scolaire*¹³ (A homoszexualitás kezelése az iskolában) című tanulmány szerint az 1980-as évek vége óta az AIDS-megelőzés kikényszerítette a homoszexualitás és a férfiak közötti szex, különösen az anális közösülés megvitatását. Az állami hatóságok által meghatározott megelőzési stratégia a szexuális irányultságot a szexuális felvilágosító programok egyik témájaként tartalmazza. Ugyanakkor az figyelhető meg iskolai prevenciós programokban, hogy a homoszexualitást bizonyos értelemben elrejtik a magánélet védelme és a homoszexuális fiatalok megbélyegzésének megelőzése nevében. Az iskolai nevelés az azonos neműek egymás iránti vonzódása és a serdülőkori homoszexualitás kérdésében még mindig elmarad a társadalomban zajló folyamatoktól. A homofób diszkrimináció elleni küzdelemre helyezett hangsúly ugyanakkor szembetűnő az edukációban.

A francia katolikus magániskolákban¹⁴ (*értve ezalatt az állammal szerződéses kapcsolatban álló katolikus magániskolákat, école catholique en contrat d'association avec l'Etat*) a szexuális nevelés az állami oktatáspolitikai szerinti törvényi keretek között folyik, évente itt is három alkalommal kell szexualitás témában foglalkozást tartani. A szexuális nevelés tágabb értelmű, érzelmi, párkapcsolati kérdésekkel is foglalkozik. Ez egy olyan megközelítés, amely az ember egész mivoltját átfogja, beleértve a spirituális dimenziót is, összhangban az antropológiai ismeretekkel.

¹² *Minisztériumok közötti megállapodás a lányok és fiúk, nők és férfiak közötti egyenlőségről az oktatási rendszerben 2019–2024* (Convention interministérielle pour l'égalité entre les filles et les garçons, les femmes et les hommes dans le système éducatif 2019–2024).

¹³ France LERT: *A homoszexualitás kezelése az iskolában* (Traiter de l'homosexualité en milieu scolaire). http://mediatheque.lecrips.net/docs/PDF_GED/E00260.pdf, 2024. április 20.

¹⁴ A magánoktatási intézmény öt év működés után kérheti, hogy szerződést kössön az állammal, amely lehet társulási szerződés, általános vagy szakiskolák esetében egyszerű szerződés. Ez a szerződés kötelezi az intézményt, hogy származás, vélemény vagy egyéb meggyőződés megkülönböztetése nélkül fogadjon gyermekeket, de a Katolikus Nevelés Alapszabálya egyértelműen kimondja, hogy ez a kötelezettség mindenekelőtt az oktatási intézmény egyházi jellegéből fakad, és eziránt mindenkinek nyitottnak kell lennie. Cserébe az állam finanszírozza a – közoktatáshoz hasonló versenyvizsgát tett – pedagógusokat, az intézmény működését ugyanolyan mértékben, mint az állami iskolákat vagy a közintézményeket. Franciaországban a magániskolák túlnyomó többsége szerződéses katolikus iskola. <https://fondation-st-matthieu.org/lecole-catholique-en-contrat-dassociation-avec-letat/>, 2024. április 12.

A foglalkozásokat a tanárokat segítő lelkipásztori feladatokat is ellátó animátorok vagy a Cler Amour et famille egyesület dolgozói (*animateurs en pastoral ou d'intervenants de l'association Cler Amour et famille*) tartják, akikkel az iskola megállapodást kötött. Néhány tanár azonban képzettség hiányában nem érzi magát erre felkészítve, félnek a szülők reakciójától. Aggodalmuk az, hogy túl messzire mennek, vagy ellenkezőleg, nem mondják ki a megfelelő szavakat. Ezért egyház-megyéenként egy referens (*réfèrent par diocèse*) segíti a felkészítést, aki a kurzusokat a családokkal való bizalom légkörében dolgozza ki.¹⁵

Érintőlegesen a francia szexuális neveléssel kapcsolatosan megjegyzést érdemel a közelmúltban nagy figyelmet kapott *Sauvé-jelentés*¹⁶, mely a francia egyházban történő szexuális visszaéléseket tárta fel.¹⁷ A jelentés szerint az egyházi személyek (*clerks*) által elkövetett visszaélések 30%-át katolikus intézményekben követték el. A papok és más egyházi személyek (*prêtres et religieux en milieu scolaire*) által iskolai környezetben összes elkövetett visszaélések 40%-át tették ki 1950 és 1970 között. Ezt az időszakot követően az egyházi személyeket iskolai tanárok (*enseignants de l'Éducation nationale*) váltották fel az oktatási intézményekben, és csak a lelki segítő tisztséget (*fonctions d'aumônerie*)¹⁸ tartották meg. Az 1990-es évektől az iskolai bántalmazás az egyházi személyek által elkövetett szexuális erőszak az összes ilyen jellegű cselekmény kevesebb, mint 5%-át tette ki. Arra a kérdésre, hogy mivel magyarázható a 2000-es évekig uralkodó magas arányszám, látencia, Jean-Marc Sauvé azt válaszolta, hogy „az egyház a szexualitást valóságos tabutémává teszi. Ha azonban nem tudja, hogyan nevezze el a dolgokat, nem tud hatékonyan azzal megküzdeni vagy nem tudja azt megelőzni.” A francia szexuális visszaéléseket feltáró jelentést készítő CIASE (*Commission indépendante sur les abus sexuels dans l'Église*) továbbment a tények feltárásán és 45 ajánlást fogalmazott meg, hogy segítse az egyházat felülről kilábalni ebből a szörnyű válságból. Ezek az ajánlások a probléma különböző aspektusait érintik, e jelentős munka szintézisének

¹⁵ *Hogyan közelíti meg a katolikus tanítás a szexuális nevelést?* (Comment l'enseignement catholique aborde-t-il l'éducation sexuelle ?) című újságcikk La Croix című újság Paula Pinto Gomes írása nyomán, 2018. augusztus 28. <https://www.la-croix.com/Famille/Education/Comment-lenseignement-catholique-aborde-leducation-sexuelle-2018-08-28-1200964521>, 2024. április 12.

¹⁶ Sauvé-jelentés: Jean-Marc Sauvé, az egyházi szexuális visszaélésekkel foglalkozó független bizottság (Ciase) elnöke 2021. október 5-én benyújtott egy jelentést, amely feltárja a gyermekek ellen az 1940-es évek óta elkövetett erőszak mértékét.

¹⁷ *Közzétették a francia katolikus egyházban történt szexuális visszaélésekről szóló jelentést* című cikk a Magyar Kurír internetes portálon megjelent 2021. október 8-án. <https://www.magyarKurir.hu/hirek/kozvetettek-francia-katolikus-egyhazban-tortent-szexualis-visszaelesekről-szóló-jelentest>

¹⁸ Franciaországban az egyház és az állam szétválasztásáról szóló, 1905. december 9-i törvény óta a lelki segítő (aumônerie) bármely vallás papja vagy laikus, aki felhatalmazást kapott arra, hogy bizonyos helyeken anyagi vagy szellemi támogatást nyújtson bizonyos intézményekben (kolostor, iskola, hadsereg, börtön, kórház), vagy vallási alapon működő egyesületeknek (associations d'inspiration religieuse).

gyakorlati megtestesítői. Ezek az ajánlások a visszaélések megakadályozását, a gyermekek, fiatalkorúak védelmét, valamint a már elkövetett cselekmények gyors feltárását, azok mihamarabbi felelősségre vonását segítik elő.¹⁹

Belgiumban rendeleti úton központilag szabályozott nevelési program (EVRAS) segítségével valósítják meg a szexuális oktatást az iskolákban. Ez a nevelési program tulajdonképpen az életre való nevelés (*une éducation à la vie*) a maga többféle dimenziójában: affektív, érzelmi, kapcsolati, szociális, kulturális, biológiai, szexuális tartalmakkal. Célja a gyermek, a fiatal, illetve a felnőtt nevelése, mind kapcsolatai, mind személyes kiteljesedése szempontjából.

A nevelési programot *globális* és *transzverzális* módon kell megvalósítani. Globális: az EVRAS-t már óvodától kezdve alkalmazni kell a tanulók életkorához és érettségi szintjéhez igazodóan. Transzverzális: az EVRAS-t minden szereplőnek támogatnia kell (az iskola oktatói csapata, szervezetek [CPMS, PSE], szülők, tanórán kívüli dolgozók stb.), és integrálni kell a különböző kurzusokba és az oktatási eseményekbe. Az EVRAS célja, hogy segítse a tanulókat az érzelmi és szexuális érettség fokozatos elsajátításában, ami az egyéni és az állampolgári nevelés alapvető eleme. Az EVRAS nevelési program az önmagunk és mások tiszteletén, a tolerancián, a különbségek befogadásán mint gazdagító erőforráson, a másságra való nyitottságon és az identitás-jólét kialakításán alapul. Részt vesz a tanulók kritikai gondolkodásának fejlesztésében, hogy segítse ezzel őket felelős polgárokká válni. Konkrét célok: a nem kívánt terhesség megelőzése; csökkentse a szexuális úton terjedő fertőzéseket, beleértve az AIDS-vírust és a humán papillomavírust, különösen a védekezési módokról szóló tájékoztatás révén; elősegíti a választás szabadságát, a tiszteletet, a mások és önmaga iránti felelősséget, valamint a nemek közötti egyenlőséget. Fellép mindenféle erőszak ellen, küzd a szexista és a homofób sztereotípiákkal.

Belgiumban az iskolai szexuális oktatás a szabad döntés jogát, az egyén tiszteletét, az erőszakmentességhez való jogot, az átfogó szexuális oktatást (*l'éducation sexuelle complète*) képviseli az iskolákban. Az EVRAS iskolai program szorosan kapcsolódik a szabad szexualitáshoz való joghoz, az egyén emancipációjának és a test feletti rendelkezés szabadságának kérdéséhez.²⁰ Az EVRAS programnak része a „Szexuális irányultság és nemi identitás: egy befogadó EVRAS felé!” című tananyag webinárium formájában. Az előadók között volt olyan pszichológus és tréner, aki LMBTQI+ témára szakosodott.

Franciaországban az *Oktatási törvénykönyv L312-16. cikke* (*Code de l'éducation, article L312-16*) értelmében az általános iskolákban és gimnáziumokban az évente három alkalomból álló speciális szexuális nevelési célzatú foglalkozásokat

¹⁹ Renaud de SAINTE MARIE apát. *A Sauvé-jelentésben szereplő számok mögött* című cikk, (Derrière les chiffres du rapport Sauvé) 2021. november 4. <https://laportelatine.org/actualite/derriere-les-chiffres-du-rapport-sauve>

²⁰ *Kapcsolati, érzelmi és szexuális élet oktatása Belgiumban* (EVRAS), Éducation à la vie relationnelle, affective et sexuelle (EVRAS) <https://www.laicite.be/laction-laique/nos-engagements/education-a-la-vie-relationnelle-affective-et-sexuelle-evras/>, 2024. április 18.

(*trois séances annuelles*) az iskola-egészségügyi személyzet és a közegészségügyi törvénykönyv L. 2212-4. cikkének első bekezdésében említett intézmények munkatársai (*pártanácsadó vagy bármely más képzett személy, aki családi ügyekkel foglalkozó tanácsadó és oktatási központban, vagy szociális szolgálatban vagy más elismert szervezetben végez tevékenységet*), valamint a helyi közoktatási intézményekről szóló 1985. augusztus 30-i 85-924. sz. rendelet 9. cikke értelmében (vészhelyzet esetén) más külső közreműködők is részt vehetnek. Továbbá a fent nevezett törvényhely értelmében az edukációba az Egészségügyi Minisztérium által jóváhagyott szervezet által képzett személyek is bevonhatók.

A már többször hivatkozott 2018. szeptember 12-i körlevél szerint az általános iskolákban és gimnáziumokban az évente három alkalomból álló speciális szexuális nevelési célzatú foglalkozásokat külső intézményi (*partenaires extérieurs institutionnels*) és társulási partnerek (*partenaires associatifs*) is lebonyolíthatják. Ebben az esetben gondoskodni kell arról, hogy a közreműködők olyan egyesületből jöjjenek, amelyek országos vagy tudományos engedélyt (*l'agrément national ou académique*) kaptak. E foglalkozások menetét előre egyeztetni kell az oktatócsoport tagjaival (*les membres de l'équipe éducative*) és e csoport tagjának jelenlétében és felügyelete alatt kell azokat lebonyolítani. Az iskolai nevelőkkel együtt dolgozó külső partneri viszonyról rendelkeznek az oktatási törvénykönyv D. 551-1–D. 551-6 cikkei, amelyek a kiegészítő oktatási tevékenységet végző egyesületek tudományos akkreditációjára vonatkoznak. A tudományos akkreditáció célja, hogy az oktatási vezetők tájékoztatást kapjanak a partnerszövetségről. Ez garantálja, hogy az egyesület tiszteletben tartja a közoktatás alapelveit, és tevékenységének színvonalát bizonyította. Az akkreditáció öt évre szól, öt év után megújítható. A Párizsi Akadémia által jóváhagyott egyesületek listája²¹ (*Liste des associations agréées par l'académie de Paris*) az interneten megtekinthető.

Megjegyzést érdemel egy régebbi múlttal rendelkező 1960-ban létrejött francia egyesület (*Mouvement français pour le planning familial*) amely egy bizonyos, egész országra kiterjedő családtervezési mozgalommá fejlődött. A fogamzásgátlást és az abortuszt engedélyező jogszabályok életben tartása mellett részt vesz egy globálisabb küzdelemben a nők autonómiájáért szexuális téren is. Fő célja az elnyomás és függőség nélkül megélt szexualitás feltételeinek megteremtése a különbözőségek elfogadása, az egyén felelősségének és szabadságának tiszteletben tartása mellett. Ezen mozgalom feladatának tekinti a szexuális nevelést iskolai környezetben és online környezetben egyaránt.²²

Belgiumban a 2013. június 20-án létrejött egyetértési megállapodás alapján 10 „EVRAS” szolgáltató pontot hoztak létre a Helyi Egészségfejlesztési Központoknál, hogy megkönnyítsék a középiskolák (*les écoles secondaires*) és egyesületek

²¹ Francia oktatási szervezetek akkreditációja (Agrément des associations éducatives). <https://www.ac-paris.fr/agrement-des-associations-educatives-caaecep-2022-122926>, 2024. április 18.

²² Családtervezésre irányuló mozgalom Franciaországban: *Le Planning Familial*. <https://www.planning-familial.org/en/node/112>, 2024. április 15.

(*les acteurs associatifs*) közötti partnerséget. Minden érintett szereplő igénybe veheti a brüsszeli, wavre-i, liège-i, huyi, verviers-i, namur-i, charleroi-i, marloie-i, la louvière-i és a tournai EVRAS-támogatási pontokat. Továbbá iskolán belül és iskolán kívül különböző szervezetek segítik a szexuális nevelési program terjesztését, megvalósítását. Ilyen például: pszicho-orvosi-szociális központok (*Le Centre PMS*) és az iskola-egészségügyi szervezetek (*les Services PSE*). A Családtervezési Központok (*Les Centres de Planning familial, CPF*) olyan központok, amelyek segítségével szolgálnak a szexuális és érzelmi élettel kapcsolatos kérdésekben. Ezeket a tevékenységeket iskolák vagy más egyesületek kérésére végzik.

Belgiumban a szexuális oktatást végzők, az EVRAS-program megvalósítói a legtöbb iskolában nem az iskolai tanárok, azon okból kifolyólag, hogy a gyerekek szabadon beszélhessenek, biztosítva ezzel a beszélgetéseik intimitását, titkosságát. Ezeket az animációkat általában az iskolán kívüli személyek adják, akik speciálisan képzettek a tárgyalt témákban. Ezeket az előadókat leggyakrabban az iskola hívja meg, az előadók lehetnek családtervezési szakemberek, egyesületi tagok, az iskolai védőnő, vagy akár a pszicho-orvosi-szociális központok (PMS) vagy az iskola-egészségügyi szervezetek (PSE) munkatársai.

A fent részletezett két ország *Franciaország és Belgium* szexuális nevelési programja azonos értékszemléleten alapul, integrálja a nemzetközi szinten is megfogalmazott elveket és célokat is. Kiemelten fontos az egyén tisztelete, az érzelmek felismerése és kezelése, a nemek közötti egyenlőség, az intimitáshoz és a magánélethez való jog elismerése. Része a nevelési programnak a szexuális erőszak elleni küzdelem, különösen a számítógép útján történő szexista magatartás és nemi erőszak megelőzése. Az azonos tartalom mellett ugyanakkor az oktatás szervezése különbözőséget mutat a két országban. Míg Franciaországban az *oktatási intézmény keretein belül történik az oktatás*, elsősorban az ott dolgozó tanárok, egészségügyi alkalmazottak, egyéb szakismerettel rendelkező tanácsadók útján, addig Belgiumban az iskolai tantervtől elkülönülő EVRAS-program megvalósítói a legtöbb iskolában nem az iskolai tanárok, hanem az iskolán kívüli személyek, akik speciálisan képzettek a tárgyalt témákban.

2.2. Írország – egyház által jóváhagyott nevelési program

Az *átfogó szexuális nevelési irányzat*on belül sajátos jegyekkel bír az Írországból alkalmazott szexuális nevelési program. Az alapvető különbség az oktatási rendszerben rejlik. Az általános iskolák több mint 90%-a egyházi fenntartású, melynek a tantervét az egyház határozza meg, ezért ott az Ír Püspöki Konferencia által jóváhagyott szexualitásra vonatkozó edukációs program szerint oktatnak.

Az ír alkotmány (Constitution of Ireland) 42. §-a szerint a gyermek neveléséről elsősorban a családja gondoskodik. A szülők állam által elismert, elidegeníthetetlen joga és kötelessége, hogy döntsenek arról, milyen erkölcsi, vallási szellemiségű, fizikai, és társadalmi nevelést biztosítanak gyermeküknek. A szülők a gyermek nevelését a saját otthonukban, állami iskolában vagy magánintézményekben biztosíthatják. A közoktatásról szóló törvény (Education Act 1998) 30. szakasza szól az

iskolák tantervéről: az oktatásért felelős miniszter, ha a gyermekek érdekében szükségesnek tartja, konzultálhat az iskolák fenntartóival, a szülői munkaközösségekkel, az iskolák vezetésével, a pedagógusok szakszervezetével, és akivel még jónak látja, mely konzultáció során közösen felülvizsgálhatják az elismert iskolák tantervét. A konzultáció és az új tanterv kidolgozása során különös tekintettel kell lenni az adott iskola szellemiségére, az ott tanulók speciális szükségleteire. Ez azt jelenti, hogy a katolikus egyház a saját szellemiségében taníthatja a tantárgyakat, köztük a szexuális felvilágosító órákat is. Szükséges kiemelni, hogy ugyanezen szakasz 2. bekezdés e.) pontja szerint a gyermek nem kényszeríthető arra, hogy részt vegyen olyan tanórán, ami a szülei lelkiismeretével ellentétes. 1990 óta minden általános iskolában kötelező a párkapcsolati és szexuális oktatás (*a továbbiakban: RSE: Relationships and Sexuality Education*) egy külön tantárgy keretében (Social, Personal and Health Education).

A szexedukáció során a párkapcsolatok és a szexualitás kognitív, érzelmi, fizikai és társadalmi vonatkozásairól tanulhatnak a diákok. Ehhez kétféle tantervet használnak, melyek minden évfolyamra, az adott korcsoport igényeinek megfelelő tananyagot kínálnak. Ezek többféle verzióban elérhetőek, az adott iskola tanára dönti el, hogy melyiket használja, de a fő irányvonal mindkét esetben meghatározott. Az egyik tanterv, amelyet a katolikus egyház dolgozott ki és ennek legújabb, felfrissített változatát tavaly tavasszal fogadta el az Ír Püspöki Konferencia, Flourish néven lett publikálva. A másikat az oktatási minisztérium egyik szerve (National Council for Curriculum and Assessment, továbbiakban: NCCA) dolgozta ki, de ezt az eredeti formájában gyakorlatilag sehol sem használják, mert Írorszában az általános iskolák több mint 90%-a egyházi fenntartású, ezekben az egyház határozza meg a tantervet. Minden iskolának saját szexedukációs szabályzata van, amelyet az iskola közösségével (iskola vezetői, tanárok, diákok, szülők) együttműködve, az ő igényeikhez igazodva alakítottak ki. A párkapcsolati és szexualitás órákon való részvétel kötelező, de a szülőknek lehetősége van arra, hogy gyermekük felmentését kérjék, ha a tananyag nem összeegyeztethető a lelkiismeretükkel. Egyes vallásos szülők azt szeretnék, hogy a gyermekük semmilyen szexuális felvilágosítást ne kapjon.

Az Ír Püspöki Konferencia által 2021-ben elfogadott új szexedukációs program (*Flourish*) alkalmazása nem kötelező a katolikus iskolákban, dönthetnek úgy is, hogy a korábbi 1999-es verziót használják tovább. Az 1999-es szexedukációs program főbb alapelvei: az emberi test szent, Isten látható képmása, az ember nem halhatatlan, életünket Isten adja és Ő is veszi el, a férfi és a nő kölcsönös hitvesi szerelmének legfontosabb alapja a hűség, a házasságban a felek egyesülnek és Isten segítségével új életet hoznak a világra, a szerelem és az élet értéke a házasság és a család kontextusában nyer értelmet, a szexualitás nem magánügy, közösségi aspektusa is van, a szexualitás Isten ajándéka. Az oktatás során javasolt módszerek a következők: beszélgetés, közös gondolkodás, kérdések megválaszolása, közös imádság, csendes elmélkedés, tudatos jelenlét, meditáció, visszajelzés adása, dráma és egyéb művészetek, imagináció, történetmesélés. A fent említett Flourish prog-

ramban²³ az NCCA által kidolgozott tantervet Jézus Krisztus tanításaihoz igazítják, minden ember méltóságát tiszteletben kell tartani, mert Isten képére teremtetett. A katolikus iskolák célja, hogy segítse a szülők fáradozásait abban, hogy a gyermekek megtalálják morális igazodási pontjaikat, melyhez iránymutatást kapnak, az egyház legfőbb értékeit kell a gyermekek számára közvetíteni: az emberi élet szentsége, az emberi méltóság, integritás, béke, tolerancia, igazságosság, őszinteség, igazság, szentség, kedvesség, részvétel, könyörületesség, irgalom, megbocsátás, tisztaság és tisztelet.

Az állami fenntartású iskolákban is kötelező a szexedukáció, de annak tartalmára nézve csak ajánlások vannak, kötelező tanterv nincs. Vannak elérhető továbbképzések is a tanárok számára, de ez is rájuk van bízva, hogy részt vesznek-e rajtuk, azonban az interneten különféle tanulást segítő anyagok, videók és tankönyvek érhetők el. A feldolgozandó témák adottak, az oktatás szellemiségét, módszertanát az iskola és a tanár határozzák meg. Az állami szexedukációs program fő irányelvei: a gyermek életkorához és érettségéhez igazodó módon történő tájékoztatás, hogy megismerjék és megértsék az emberi kapcsolatok és a szexualitás mibenlétét, valamint magatartásukat egy erkölcsi, spirituális és szociális kerethez igazítsák. Többek között célja még e programnak a gyermekek öntudatának és az önbizalmának fejlesztése, az egészségtudatos magatartás fejlesztése, abból a célból, hogy képesek legyenek pozitív, egymás tiszteletén alapuló társadalmi és intim kapcsolatokat kialakítani.²⁴

Írorszában rengeteg kritika érte az utóbbi 5 évben a szexedukációs programokat, melyeket a katolikus iskolákban folytatnak. A folyamatot a 2017-es metoo mozgalom indította el. A tanárok arra panaszkodnak, hogy a program egyáltalán nem alkalmas arra, hogy a fiataloknak megtanítsa, mit jelent a kölcsönös beleegyezésen alapuló, szabad akaratból folytatott szexuális kapcsolat, így sok esetben válik belőlük szexuális bűncselekmény áldozata vagy elkövetője. Kifogásolják továbbá, hogy a nemek közötti egyenlőség egyáltalán nem része az oktatásnak. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy sok katolikus iskola nem koedukált, tehát csak lányok, vagy csak fiúk járnak oda, ami tovább rontja a két nem egyenjogúságon alapuló kapcsolatának kialakulását. Egyesek azt mondják, a katolikus egyháznak nem lenne szabad belefolygni a szexedukációba, mert nézetei nagyon maradiak, a mai világban már nem alkalmazhatóak. Túl nagy hangsúlyt helyeznek a biológiára, a veszélyekre és betegségekre, keveset az érzelmekre és a szexualitás élvezetére.

²³ Vision for catholic RSE in Primary Schools – Flourish, an RSE programme for Catholic Primary Schools on the island of Ireland (Vízió a katolikus RSE-ről az általános iskolákban – Flourish, egy RSE-program az Ír-sziget katolikus általános iskolái számára).

²⁴ General information about Relationships and Sexuality Education across Primary and Post Primary Schools NCCA (SPHE: Social, Personal and Health Education) e-learning. Általános információk a párkapcsolati és szexuális nevelésről az általános és a felsőbb iskolákban: szociális, személyes és egészségnevelés, e-learning, külön 4–12 éves korig és 11–19 éves korig.

Túlzott jelentőséget tulajdonítanak az önmegtartóztatásnak.²⁵ Egyáltalán nem szólnak az internet és a közösségi média veszélyeiről.²⁶

A 2021-ben kiadott Flourish program éppen ezen kifogásokra adott válaszként született meg, de ezzel kapcsolatban is sok támadást kapott az egyház. Ezért a Püspöki Konferencia kiadott egy dokumentumot, melyben a következőket fogalmazták meg: lehetetlen az emberi kapcsolatokról és a szexualitásról a katolikus értékrendet félretéve beszélni, a katolikus egyház tanításának megfelelő erkölcsi kereteken belül kell a kérdést tárgyalni. Az új programnak nem célja, hogy bárkit is megszégyenítsen, hanem abból indul ki, hogy *minden ember Isten képére teremtett és Isten úgy szereti őket, ahogy vannak*. Annak erkölcsi kötelessége, hogy az emberi testet méltóságának megfelelően kezeljük, minden embert megillet, szexuális irányultságától függetlenül. Azonban amikor az egyház a házasságról tanítja a gyermekeket, a férfi és nő házassága megkerülhetetlen.²⁷ A 2021-es évre szóló jelentés, továbbra is számos hiányosságot feltár, de elsősorban azt kifogásolja, hogy a nem vallásos szülőknek nincs választási lehetőségük, mert gyakorlatilag csak egyházi iskolák vannak. Az iskolák 90%-a a katolikus egyházhoz tartozik, a maradék 10% pedig egyéb felekezetekhez, vagy vannak többfelekezetű iskolák is, de világi iskola egyáltalán nincs Írországban, tehát a szülőknek mindenképpen valamilyen vallás szerint kell neveltetni a gyermeküket, ami egyre több szülőt zavar, hiszen ma már a lakosság 10%-a nem vallásos vagy ateista. Létezik néhány alapítványi iskola, de oda a többszörös túljelentkezés miatt évtizedig tartó várólista van, nagyon nehéz bekerülni. A jelentés kifogásolja azt is, hogy ugyan van lehetőség arra, hogy a szülők azt mondják, a gyermekük nem kíván részt venni a hittanórákon, imádságokon, miséken, de ez nem jelent valódi távolmaradást, mert ez idő alatt a tantermet nem hagyhatják el. Ráadásul az ilyen elkülönítés stigmatizálja is a nem vallásos gyermekeket.²⁸ Az ír oktatási rendszerben megvalósított szexuális nevelés folyamatos kritika alatt áll, a társadalomban érlelődik az újfajta szemlélet iránti igény.

Ami a szexedukációt illeti, még mindig hiányzik belőle a reprodukciós jogok ismertetése, a fogamzásgátlás és családtervezés kérdésköre, mert ezek a katolikus egyház tanításaival nem egyeztethetők össze. Mint ahogyan a házasság előtti sze-

²⁵ Report on the review of relationships and sexuality education in Primary and Post-primary schools. NCCA, 2019. Jelentés az általános iskolai és általános iskola utáni párkapcsolati és szexuális nevelés felülvizsgálatáról. NCCA, 2019. <https://ncca.ie/media/4462/report-on-the-review-of-relationships-and-sexuality-education-rse-in-primary-and-post-primary-school.pdf>

²⁶ Conor O'MAHONY: *Annual report of the special rapporteur on child protection*. 2019.

²⁷ Carl O'BRIEN: *New Catholic primary school sex education programme published* (Új katolikus általános iskolai program Írországban) 2021. április 26. <https://www.irishtimes.com/news/education/new-catholic-primary-school-sex-education-programme-published-1.4547221>, 2024. április 18.

²⁸ Conor O'MAHONY: *Submission to the UN Committee on the Rights of the Child, Annual Report to the Irish Government 2022*. Published on 28 January 2022. <https://www.gov.ie/en/press-release/1d19b-government-approves-publication-of-the-annual-report-of-the-special-rapporteur-on-child-protection-professor-conor-omahony/>, 2024. április 19.

xuális kapcsolat sem, továbbá az LMBTQ-kapcsolatokat is eredendő bűnnek tekintik. Összességében a gyerekek jelentős többsége (aki katolikus iskolába jár) vagy vallási alapon készült szexedukációban részesül, vagy semmilyen felvilágosítást nem kap, mert más opció nincs. A szociáldemokraták törvényjavaslatot terjesztettek a parlament elé, melyben javasolják, hogy minden állami támogatásban részesülő iskolában alakítsák át a szexuális oktatást. Javasolják a közoktatási törvény módosítását, hogy az iskola szellemisége ne legyen döntő az oktatás irányának meghatározása során. A céljuk, hogy a szexedukáció tananyaga legyen egy központilag meghatározott, egységes program, mely tényeken alapul és katolikus erkölcsi világméltóságtól mentes, a legfontosabb alapköveket az UNESCO iránymutatása, az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye és az Isztambuli Egyezmény adják. Minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy pártatlan, elfogulatlan, objektív és tudományosan megalapozott tájékoztatást kapjon. A kidolgozott programot az NCCA ötévente felülvizsgálja. A program megújítását azért is indokoltnak tartják, mert 2015 óta engedélyezett az azonos neműek házassága²⁹, a tananyag mégis csak a különeműek házasságáról szól.

2.3. Magyarország: családi életre nevelési program

Magyarországon jelenleg az iskolai keretek közötti szexuális nevelés tágabb és komplexebb értelmezésben ún. *családi életre nevelés* (CSÉN) elnevezésű oktatási program formájában valósul meg. Jellemzője, hogy az *állami oktatási tanterv* része, mely *keresztény elveken alapul, a hagyományos értékeket képviseli*, ugyanakkor „a szexualitáshoz való pozitív megközelítésében, annak »holisztikus« tárgyalásában és a tananyag más tantárgyakba integráltságában is hasonlóság fedezhető fel az átfogó szexuális nevelési programmal”.³⁰

A családi életre nevelés mint önálló szakmai és tudományterület szervezett módon az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában már a 20. század elején kibontakozott civil kezdeményezések hatására. Magyarországon, hasonlóan más kelet-közép-európai államok-hoz, jóval később kapott teret az intézményi oktatásban. A hetvenes évek elején megjelent kormányrendelet hívja fel a figyelmet arra, hogy „a lakosság, különösen pedig az ifjúság körében sem mennyiségben, sem minőségben nem elég elterjedtek azok a biológiai, egészségügyi, etikai, morális ismeretek, amelyek elengedhetetlenek a harmonikus, kíváncsi emberi kapcsolatok, a kiegyensúlyozott családi élet megteremtéséhez, és ezek során a korszerű családtervezés széles körű megvalósításához. Ezért az állami oktatás minden formájában, továbbá a lakosság körében végzett ismeretterjesztésben a családi életre való felkészítést szolgáló intézkedéseket kell tenni.” (Mihalec és mtsai., 2011: 90) Komlósi (1995) ugyanakkor már jóval korábban rámutat arra, hogy a családi életre neve-

²⁹ Constitution of Ireland ARTICLE 41 4. Marriage may be contracted in accordance with law by two persons without distinction as to their sex / Ír Alkotmány 41. szakasz 4. bekezdés A házasságot a törvénynek megfelelően két személy köthet nemi különbségtétel nélkül.

³⁰ PUSKÁS Balázs: *Az átfogó szexuális nevelés programok kritikája* című tanulmány (Szent István Intézet, Budapest, 2021: 11).

lés első kormányzati kezdeményezése ellenére jelentős változást évtizedekig nem hozott a gyakorlatban. A kilencvenes évek után egyházi, oktatási és civil mozgalmak kezdeményezésére indult el a családi életre nevelés szervezett keretek között történő megvalósulása. A képzett szakemberek bevonásával megrendezett tanfolyami, képzési, ismeretterjesztő programok tapasztalatai újabb igényeket támasztottak, hogy a családi életre nevelés jelenjen meg a közoktatásban. Ezt a társadalmi kezdeményezést tűzte ki céljai közé a Népesedési Kerekasztal, munkacsoportokat kialakítva a képzési anyag kidolgozásához. A folyamat kiteljesedéseként a családi életre nevelés időközben bekerült a Nemzeti alaptantervbe.

A 2020. szeptembertől életbe lépő új Nemzeti alaptanterv többek között a családi nevelés fontosságát, a családi életre történő felkészítést is hangsúlyozza. A nevelési célok és fejlesztési feladatok között (pl. erkölcsi nevelés; nemzeti öntudat, hazafias nevelés; önismeret és társas kultúra fejlesztése; testi, lelki egészségre nevelés; pályaaorientáció; gazdasági és pénzügyi nevelés; médiatudatosságra nevelés) találjuk a családi életre nevelést.³¹ A *családi életre való nevelést* hirdető oktatási programokban részt vevő pedagógusokat képzéssel is segítik. A programmodszertani alapképzés célja, hogy a köznevelésben dolgozó azon szakemberek szakmai kompetenciáit, gyakorlati ismereteit és eszköztárát fejlesszék, akik nyitottak a tanulók családbarát szemléletű támogatására személyiségfejlődésük, felnőtté érésük, családalapításuk, élethivatásuk felvállalásának kérdésében.³²

Összegzés

A szexualitás az emberi mivoltunk része, fizikai, emocionális, kognitív, szociális, kulturális és spirituális dimenziója van. A szexuális fejlődés a személyiség identitásfejlődésének is a része, és lényeges eleme az emberi kapcsolatoknak. A szexuális nevelés célja, hogy a gyermekek és fiatalok számára biztosítsa azt a tudást, képességeket, magatartást és értékeket, amelyek lehetővé teszik egészségük, jólétük és méltóságuk megőrzését. Az edukáció hozzájárul az emberhez méltó szexuális kapcsolatok kiépítéséhez. Fontos a felnővekvő nemzedék számára a szexualitás beépítése a személyiségbe, a társadalmi és kulturális környezet figyelembevételével. A gyermekek és a fiatalok számára olyan nevelés biztosítása hasznos, amely a teljes személyiséget, valamint a családi és a tágabb társadalmi környezetet is figyelembe veszi. Ha ez sikerül, ez megfelelő alapot ad kielégítő, örömteli emberi kapcsolatok kiépítéséhez, fenntartásához.

³¹ ENGLER Ágnes – KOZEK Lilla – NÉMETH Dóra Katalin (2020). Családi életre nevelés Magyarországon. *Iskolakultúra*, 30 (6), 52–66.
<https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2020.6.52>

³² Boldogabb családokért – Családi Életre Nevelés képzés indult a Győri Egyházmegyében 2022. július 30. Magyar Kurír katolikus hírportál. <https://www.magyarkurir.hu/hirek/boldogabb-csaladokert-elindult-gyori-egyhazmegye-csaladi-eletre-neveles-kepzeze>, 2024. április 20.

Felhasznált irodalom

- [1] *Irányelvek a szexuális neveléshez Európában.* WHO Regionális Hivatal Európa és Szövetségi Egészségügyi Oktatási Központ (Federal Centre for Health Education) (Standards for Sexuality Education in Europe 2010).
- [2] *A szexuális oktatásra vonatkozó nemzetközi technikai iránymutatás* (International technical guidance on sexuality education, An evidence-informed approach, Revised edition). Published by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), 7, place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, France.
- [3] *Gyakori kérdések és válaszok a WHO szexuális nevelés szakmai szabályai* című szakanyaggal összefüggésben dr. Szilágyi Vilmos válaszai alapján, Család, Gyermek, Ifjúság Közhasznú Egyesület (Székhely, levelezési cím: 1081 Budapest, Kun utca 12. 3. emelet, 27. ajtó) honlapján.
- [4] SZILÁGYI Vilmos: A szexuális nevelés európai programja. <https://iskola.pszichologiai-modszertani-bazis.elte.hu/dokumentumok/Szil%C3%A1gyi-V.-A-szex.-nevel%C3%A9s-eur%C3%B3pai-programja-1.pdf>
- [5] PUSKÁS Balázs: Az átfogó szexuális nevelés programok kritikája (Szent István Intézet, Budapest, 2021).
- [6] A francia Oktatási, Ifjúsági és Sportminisztérium hivatalos lapjában megjelent Szexuális nevelés című 2018. 09. 12-i körlevél.
- [7] France LERT: Traiter de l’homosexualité en milieu scolaire. http://mediatheque.lecrips.net/docs/PDF_GED/E00260.pdf
- [8] *Hogyan közelíti meg a katolikus tanítás a szexuális nevelést?* (Comment l’enseignement catholique aborde-t-il l’éducation sexuelle ? 28. 08. 2018.) című újságcikk La Croix című újság Paula Pinto Gomes írása nyomán.
- [9] Renaud de SAINTE MARIE: *Derrière les chiffres du rapport Sauvé.* 4 novembre 2021. (A Sauvé-jelentésben szereplő számok mögött című cikk) <https://laportelatine.org/actualite/derriere-les-chiffres-du-rapport-sauve>
- [10] Conor O’MAHONY: *Annual report of the special rapporteur on child protection.* 2019.
- [11] Carl O’BRIEN: *New Catholic primary school sex education programme published* (Új katolikus általános iskolai program Írországból) 26. april 2021. <https://www.irishtimes.com/news/education/new-catholic-primary-school-sex-education-programme-published-1.4547221>
- [12] Conor O’MAHONY: *Submission to the UN Committee on the Rights of the Child.* Annual Report to the Irish Government 2022, Published on 28 January 2022.
- [13] ENGLER Ágnes – KOZEK Lilla – NÉMETH Dóra Katalin: Családi életre nevelés Magyarországon. *Iskolakultúra*, 2020, 30. (6), 52–66.